

ВІДЛУННЯ ЖАХЛИВОЇ ТРАГЕДІЇ (ДО 75 РОКОВИН ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКІВ В УКРАЇНІ: ЗБІРКА СТАТЕЙ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ГАЗЕТАХ 30-х РОКІВ ХХ ст. У ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ) / Упоряд.: М. В. Делеган, С. А. Вискварко. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2008. – 160 с.

Тривалий час комуністичному режиму вдавалося замовчувати правду про одну із найжахливіших трагедій українського народу – голодомор 1932-1933 рр. в Україні. Кажуть, що смерть однієї людини – трагедія, а смерть десятків, сотень, тисяч – статистика. Так ось, статистика цих років жахає. Рахунок пішов на мільйони... Відомий факт, навесні 1933 р. помирало 17 людей за одну хвилину, 1000 за одну годину...

Голод приховувався владою. Англійський драматург Джордж Бернард Шоу, його співвітчизники подружжя Сідней та Беатрис Вебб, колишній прем'єр-міністр Франції Едуард Ерріо та інші побували в Україні у розпал голоду і після повернення на захід розповідали історії про добре вгодованих українських селян. Очевидно вони не були свідомі того, що в Україні їм показували не справжні селянські садиби, а «потьомкінські села». Були й такі, які на замовчуванні голоду робили собі кар'єру. Представник «Нью-Йорк Таймс» у Радянському Союзі Уолтер Дуранті був повністю обізнаний з тим, що діється в Україні. Однак у своїх статтях він ні словом не обмовився про цю трагедію, не бажаючи потрапити у немилість радянської влади. У 1932 р. він, як нагороду, одержав одну із найвищих журналістських премій – приз Пулітцера – за глибину, безсторонність, розсудливість і виняткову ясність своїх репортажів з СРСР.

Фотодокументів, які б підтверджували факт голоду майже не збереглося. Вони були знищені каральними органами, як і ті хто їх зробив. Збереглося лише близько 20 фотографій австрійського інженера А.Вінерберга, якому це вдалося зробити під величезною загрозою для власного життя.

Теза про замовчування голоду не потребує якихось документальних підтверджень внаслідок своєї очевидності. Навіть у суворому секретному діловодстві партійних комітетів тему голоду дозволялося порушувати тільки в «особливих папках» з особливим режимом зберігання. Це робилося, цілком зрозуміло, не лише з метою приховування інформації, а й для того, щоб виключити можливість допомоги тим, кого влада приречла на повільну смерть.

Та все ж правда поширювалася. Трагедію українського народу 1932-1933 років неможливо було приховати. Відлуння про неї доходили до більшості країн Європи, у тому числі і до Чехословаччини, у складі якої у той час перебувало Закарпаття.

Як зазначають у Передмові до пропонованого видання його упорядники – кандидати

історичних наук, М.В.Делеган – директор Державного архіву Закарпатської області та провідний спеціаліст цієї ж установи С.А.Вискварко: «Трагічні події 1932-1933 рр. на Великій Україні, як тоді називали жителі Підкарпатської Русі (нинішнього Закарпаття) територію, що перебувала у складі Радянського Союзу, не знайшли безпосереднього відображення у документах Державного архіву Закарпатської області, оскільки у 20–30-х роках минулого століття територія нинішньої Закарпатської області під назвою «Підкарпатська Русь» перебувала у складі Чехословацької республіки. Відгуки на зазначені події, знайдені на сторінках тогочасної газетної періодики...». А починається цей збірник документів Указом Президента України «Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору».

У першій частині пропонованої роботи, яка називається «Відгуки на людську трагедію» поміщені публікації чеськомовної газетної періодики 30-их років про голод 1932-1933 років в СРСР та Україні. Окремо М.Делеган і С.Вискварко виділили і проаналізували повідомлення українських, російськомовних видань та видань на місцевому діалекті, що виходили на території краю у 1930-их роках ХХ ст. Тут же опубліковане звернення закарпатця Юрія Бадзя до Голови Президії Верховної Ради Української РСР, яке було написане 22 січня 1983 року у Мордовії в таборі для політичних в'язнів про визнання голодомору. В ньому, зокрема, йшлося «... у нашому суспільному житті цю масштабну історичну подію оточено глухою мовчанкою вже протягом півстоліття; на неї накладено політичне табу». Видання містить і свідчення очевидців, які пережили цей голодомор і волею долі опинилися, жили і працювали на Закарпатті. Це – спомини краєзнавця Л.Сахарової, поета, історика-схолознавця К.Гурницького та літературознавця В.Чумака. Спогади останніх двох записав доктор історичних наук, професор УжНУ С.Д.Федака. В цій же частині поміщена і наукова стаття Сергія Дмитровича «Два голоди». У ній автор, на основі фактів, порівнює голод, який був на Закарпатті у 1933 р. із голодом 1932-1933 років в Україні і реакцію влади на них – чехословацької і радянської. Інший науковець Ужгородського національного університету, кандидат філологічних наук, доцент І.М.Сенько у статті «Голод: факти і легенди» розмежовуючи питання голод і голодомор в історії Закарпаття і України вказує на його штучність у 1932-1933 роках і лицемірство комуністів. І.Сенько пише: «...тут (у Харкові – В.М.) у

1931-1933-х роках, у Всеукраїнському інституті марксизму-ленінізму та Комуністичному університеті імені Артема навчалися наші земляки Іван Ваш, Микола Климпотюк, Ганна та Іван Туряниця і ще кілька активістів. Після повернення на Закарпаття вони нічого не говорили про голод на Україні, а, навпаки, переконували робітників і селян краю про райське життя при сталінсько-ждановському режимі...».

Друга частина роботи – «Газетна хроніка» – документальна. Тут наведені тексти 46 публікацій в періодичних виданнях 30-х років ХХ ст. про голодомор в Україні, які друкувалися в газетах «Вперед», «Земля і Воля», «Земледельська політика», «Карпаторусский голос», «Русская земля», «Свобода», «Українське слово», «Lidové Listy», «Podkarpatské Hlasy», «Podkarpatská Rus», «Novoje Vremja». Для кращої наглядності наприкінці публікації подано 18 фотокопій газетних статей.

Рецензентами згаданого видання виступили викладачі кафедри історії України Ужго-

родського національного університету д.і.н, професор Р.А.Офіцинський та к.і.н. доцент В.В.Делеган. Воно вийшло завдяки старанням і копіткій роботі працівників Державного архіву Закарпатської області Л.В.Вароді, Н.І.Цомпель, М.П.Штелі, Т.Я.Яцкович. Пропоноване видання містить географічний та іменний покажчик і стане у пригоді вчителям історії, студентам, всім хто цікавиться історією своєї держави.

До речі, презентація книги відбулася у рамках загальнодержавних заходів приурочених до 75-ої річниці великої трагедії. Один із упорядників – книги М.В.Делеган, взяв участь у міжвідомчому засіданні «Внесок архівістів у відродженні історичної пам'яті (до 75-х роковин Голодомору в Україні 1932-1933 років)», яке відбулося 18 листопада 2008 р. в приміщенні «Кобзарська світлиця» Державного підприємства Центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» у Кисві.

Мішанин В. В. (Ужгород)